कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता

अनिता शिवाकोटी
परीक्षा क्रमाङ्क : २०४०००२/२०६९
त्रि.वि.द.नं. : ९-२-२०४-७६-२००६

नेपाली भाषा शिक्षामा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
शिक्षाशास्त्र सङ्काय
कनकाई बहुमुखी क्याम्पस
सुरुङ्गा, झापा

वि.सं. २०७४ (सन् २०१७)

प्रतिबद्धता पत्र

प्रस्तुत *कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता* शीर्षकको शोधपत्र मैले सम्बन्धित पक्षमा गहन अध्ययन गरी तयार पारेको हुँ । यसमा भएका तथ्य सबै प्रामाणिक हुन् । यो मेरो मौलिक प्रस्तुति हो । अन्यथा भएमा म कानुन अनुसार दण्डित हुन तयार छु ।

शोधार्थी

अनिता शिवाकोटी

(त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त)

कनकाई बहुमुखी क्याम्पस

कनकाई नगरपालिका-३, सुरुङ्गा (झापा)

स्था : २०४७

☎ ०२३-५५०१५३
Fax : ०२३-५५०८५३
Email : kanakai.campus47@gmail.com

च.नं.

प.सं. **मिति :** ....

शोध निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपाली शिक्षा ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका निमित्त कनकाई बहुमुखी क्याम्पस सुरुङ्गाका विद्यार्थी अनिता शिवाकोटीले प्रस्तुत *कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता* शीर्षकको शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । शोधार्थीद्वारा निकै परिश्रमपूर्वक तयार गरिएको यस शोधपत्रलाई आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि मूल्याङ्कन समितिमा सिफारिस गर्दछु ।

....

सहायक प्रा. तेजप्रसाद खनाल

शोध निर्देशक

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

२९ अक्टोबर २०१७

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको शोधपत्रको प्रयोजनका निम्ति तयार पारिएको हो । प्रस्तुत शोधपत्रलाई प्रस्तुतियोग्य बनाउनका लागि शोध निर्देशक कनकाई बहुमुखी क्याम्पस सुरुङ्गाका नेपाली सहायक प्राध्यापक आदरणीय गुरु श्री तेजप्रसाद खनालले पुऱ्याउनुभएको सहयोगका लागि आभार प्रकट गर्दछु ।

यस शोधकार्यमा आवश्यक सल्लाह सुझावहरू दिनुहुने कनकाई बहुमुखी क्याम्पस सुरुङ्गाका नेपाली शिक्षा विभागका विभागीय प्रमुख उपप्रा. श्री विष्णुप्रसाद कोइराला एवं आदारणीय गुरुहरू सहप्रा. श्री जीवनाथ सुवेदी तथा सहप्रा. श्री शेरबहादुर बानियाँप्रति म कृतज्ञ छु । शोधकार्यका लागि अभिप्रेरित गर्नुहुने कनकाई बहुमुखी क्याम्पस सुरुङ्गाका क्याम्पस प्रमुख आदरणीय गुरु श्री टंक बहादुर कार्की तथा सहायक क्याम्पस प्रमुख श्री देवेन्द्रकुमार राईप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

अध्ययनको क्रममा आवश्यक सहयोग पुऱ्याउनु हुने छनोटमा परेका विद्यालयहरूका प्रधानाध्यापक/प्रिन्सिपलज्यूहरू, विषय शिक्षकहरू तथा विद्यार्थीहरूप्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

अन्त्यमा, शोधकार्यको सुसाङ्ख्य टङ्कणमा सहयोग पुऱ्याउनुहुने शनिश्चरे माध्यमिक विद्यालयका शिक्षक आदरणीय दिदी श्री सबिता पौडेल तथा भाषिक शुद्धीकरणको लागि सहयोग पुऱ्याइदिनु हुने शनिश्चरे उच्च माध्यमिक विद्यालयका शिक्षक आदरणीय श्री सि एम खनालप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

अनिता शिवाकोटी

शोधसार

कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता शीर्षक प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, कनकाई बहुमुखी क्याम्पस नेपाली शिक्षा विभाग अन्तर्गत एम.एड. दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि तयार गरिएको छ ।

यो शोधपत्र झापा जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययनमा केन्द्रित रहेको छ । विद्यालयको स्वरुपको आधारमा, लिङ्गगत आधारमा र भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा तुलनात्मक अध्ययन गर्नु यस शोधकार्यको प्रमुख उद्देश्य रहेको छ ।

सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका नेपाली र नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता पहिचान गर्नका लागि झापा जिल्लाका दुईवटा नगरपालिकाहरु अर्जुनधारा र विर्तामोडमा सञ्चालित दुईवटा सामुदायिक र दुईवटा संस्थागत विद्यालयका ३०/३० जना विद्यार्थीलाई प्रतिनिधि नमुनाका रुपमा छनोट गरिएको छ । छनोट भएका विद्यार्थीहरुलाई १० पूर्णाङ्कको दृष्टांश र १० पूर्णाङ्कको अदृष्टांश गरी २० पूर्णाङ्कको २ वटा अनुच्छेद दिई पठनबोध क्षमताको परीक्षण गरिएको छ । प्राप्त उत्तरलाई अङ्कन गर्दा ४०% वा सोभन्दा कमलाई निम्न, ४०% भन्दा बढी ८०% सम्मलाई मध्यम र ८०% भन्दा बढीलाई उत्कृष्ट वर्गको रुपमा वर्गीकृत गरी विश्लेषण गरिएको छ ।

विश्लेषणबाट प्राप्त नतिजा अनुसार बहुसंख्यक विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता मध्यम स्तरका रहेको पाइयो । नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीको भन्दा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता राम्रो भएको देखिन्छ । छात्रको तुलनामा छात्राको पठनबोध क्षमता राम्रो देखिएको छ । संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीको तुलनामा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता राम्रो देखिन्छ । नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूमा छात्रको तुलनामा छात्राको अवस्था राम्रो देखिएको छ । नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीहरूमा छात्राको तुलनामा छात्रको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइयो । नेपाली विमातृभाषीको तुलनामा नेपाली मातृभाषी छात्रको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइयो । नेपाली विमातृभाषी छात्राको तुलनामा नेपाली मातृभाषी छात्राहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइयो । सामुदायिक विद्यालयका नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीको तुलनामा नेपाली मातृभाषी

विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइयो । सामुदायिक विद्यालयका छात्रको तुलनामा छात्राको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइयो । संस्थागत विद्यालयका नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीको तुलनामा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता राम्रो भएको देखिन्छ । संस्थागत विद्यालयका छात्रको तुलनामा छात्राको पठनबोध क्षमता राम्रो भएको पाइयो । संस्थागत विद्यालयका नेपाली भाषी विद्यार्थीभन्दा सामुदायिक विद्यालयका नेपाली भाषी विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता राम्रो भएको पाइयो । संस्थागत विद्यालयका नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीभन्दा सामुदायिक विद्यालयका नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता राम्रो भएको पाइयो ।

विषय सूची

परिच्छेद : एक

परिचय

अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
समस्या कथन	२
अध्ययनको उद्देश्य	२
अध्ययनको औचित्य	३
अध्ययनको सीमा	३
अध्ययनको रूपरेखा	४

परिच्छेद : दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा र पठनबोधको सैद्धान्तिक अवधारणा

पूर्वकार्यको समीक्षा	५
अनुसन्धानमा पूर्वकार्यको उपयोगिता	८
सैद्धान्तिक अवधारणा	९

अध्याय : तीन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया

अध्ययनको ढाँचा	१४
जनसंख्या र नमुना छनोट प्रकृया	१४
तथ्याङ्कको स्रोत	१५
साधन निर्माण	१५
तथ्याङ्क सङ्कलन प्रकृया	१६
तथ्याङ्क विश्लेषण विधि	१७

अध्याय : चार

व्याख्या विश्लेषण

कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता

परिचय	१८
समग्र विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता	१८
तुलनात्मक अध्ययन	२०

नेपाली मातृभाषी तथा नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको तुलना २०
छात्र र छात्राको पठनबोध क्षमताको तुलना २२
सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलना २४
नेपाली मातृभाषी छात्र र छात्राको पठनबोध क्षमताको तुलना २५
नेपाली विमातृभाषी छात्र र छात्राको पठनबोध क्षमताको तुलना २७
नेपाली मातृभाषी र नेपाली विमातृभाषी छात्रको पठनबोध क्षमताको तुलना २९
नेपाली मातृभाषी र नेपाली विमातृभाषी छात्राको पठनबोध क्षमताको तुलना ३१
सामुदायिक विद्यालयका नेपाली मातृभाषी र नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीको पठनबोध क्षमताको तुलना ३३
सामुदायिक विद्यालयका छात्र र छात्राको पठनबोध क्षमताको तुलना ३५
संस्थागत विद्यालयका नेपाली मातृभाषी र नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलना ३७
संस्थागत विद्यालयका छात्र र छात्राको पठनबोध क्षमताको तुलना ३९
सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलना ४१
सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलना ४४

परिच्छेद : पाँच

सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

सारांश ४६
निष्कर्ष ४६
उपयोगिता ४६
नीतिगत तह ४७
व्यवहारिक तह ४७
अनुसन्धान तह ४८

सन्दर्भ सूची

परिशिष्ट

तालिका सूची

तालिका : १ समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता १८

तालिका : २ नेपाली मातृभाषी र नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीहरुको पठनवोध क्षमताको तुलना २०

तालिका : ३ छात्र र छात्राको पठनबोध क्षमताको तुलना २२

तालिका : ४ सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीको पठनबोध क्षमताको तुलना २४

तालिका : ५ नेपाली मातृभाषी छात्र र छात्राको पठनबोध क्षमताको तुलना २६

तालिका : ६ नेपाली विमातृभाषी छात्र र छात्राको पठनबोध क्षमताको तुलना २८

तालिका : ७ नेपाली मातृभाषी र नेपाली विमातृभाषी छात्रको पठनबोध क्षमताको तुलना ३०

तालिका : ८ नेपाली मातृभाषी र नेपाली विमातृभाषी छात्राको पठनबोध क्षमताको तुलना ३२

तालिका : ९ सामुदायिक विद्यालयका नेपाली मातृभाषी र नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलना ३४

तालिका : १० सामुदायिक विद्यालयका छात्र र छात्राको पठनबोध क्षमताको तुलना ३६

तालिका : ११ संस्थागत विद्यालयका नेपाली मातृभाषी र नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलना ३८

तालिका : १२ संस्थागत विद्यालयका छात्र र छात्राको पठनबोध क्षमताको तुलना ४०

तालिका : १३ सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयका नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीको पठनबोध क्षमताको तुलना ४२

तालिका : १४ सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयका नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीको पठनबोध क्षमताको तुलना ४४

चित्र सूची

चित्र : १ समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता	१९
चित्र : २ नेपाली मातृभाषी र नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीको पठनबोध क्षमताको तुलना	२१
चित्र : ३ छात्र र छात्राको पठनबोध क्षमताको तुलना	२३
चित्र : ४ सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीको पठनबोध क्षमताको तुलना	२५
चित्र : ५ नेपाली मातृभाषी छात्र र छात्राको पठनबोध क्षमताको तुलना	२७
चित्र : ६ नेपाली विमातृभाषी छात्र र छात्राको पठनबोध क्षमता	२९
चित्र : ७ नेपाली मातृभाषी र नेपाली विमातृभाषी छात्रको पठनबोध क्षमताको तुलना	३१
चित्र : ८ नेपाली मातृभाषी र नेपाली विमातृभाषी छात्राको पठनबोध क्षमताको तुलना	३३
चित्र : ९ सामुदायिक विद्यालयका नेपाली मातृभाषी र नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलना	३५
चित्र : १० सामुदायिक विद्यालयका छात्र र छात्राको पठनबोध क्षमताको तुलना	३७
चित्र : ११ संस्थागत विद्यालयका नेपाली मातृभाषी र नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीको पठनबोध क्षमताको तुलना	३९
चित्र : १२ संस्थागत विद्यालयका छात्र र छात्राको पठनबोध क्षमताको तुलना	४१
चित्र : १३ सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयका नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीको पठनबोध क्षमताको तुलना	४३
चित्र : १४ सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयका गैर नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीको पठनबोध क्षमताको तुलना	४५